

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วว่าการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวนั้นเป็นวิธีที่ดีและเหมาะสมที่สุด เพราะการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวนั้นมีประโยชน์ต่อทั้งบุตร มารดา ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ เพราะน้ำนมมารดามีสารอาหารครบถ้วน ทั้งปริมาณ โปรตีน ไขมัน แลคโตส วิตามิน และแร่ธาตุต่างๆ เหมาะสมกับการเจริญเติบโตและพัฒนาการของบุตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวนั้นตั้งแต่แรกคลอดต่อเนื่องจนถึง 6 เดือนหลังคลอด โดยไม่ให้น้ำหรืออาหารเสริมอื่น ยกเว้น วิตามิน เกลือแร่ และยา (exclusive breastfeeding) เพราะในน้ำนมมารดามีน้ำเป็นส่วนประกอบอยู่ถึงร้อยละ 87 ซึ่งเพียงพอต่อความต้องการของบุตร ไม่จำเป็นต้องให้น้ำตามหรือให้เพิ่มอีก (Alden, 2006) นอกจากนี้จะไม่เกิดประโยชน์แล้วอาจทำให้เกิดการติดเชื้อในระบบทางเดินอาหารได้ (Almroth & Bidinger, 1990) จากการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ พบว่าบุตรที่ได้รับนมมารดาอย่างเดียว 6 เดือนจะช่วยลดอัตราเสี่ยงต่อการติดเชื้อในระบบทางเดินอาหาร มากกว่าบุตรที่ไม่ได้รับนมมารดาหรือได้รับเพียง 3-4 เดือน (Kramer & Kakuma, 2002) นอกจากนี้การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวยังส่งผลดีต่อพัฒนาการของบุตร จากการศึกษาผลของการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวนั้นต่อพัฒนาการของบุตร โดยศึกษาติดตามบุตรแรกเกิดถึงอายุ 5 ปี จำนวน 3,880 คน พบว่าบุตรที่ได้รับนมมารดาอย่างเดียวนาน 6 เดือนมีพัฒนาการทางสมองและสติปัญญาสูงกว่าบุตรที่ไม่ได้รับนมมารดาเลย (Quinn et al, 2001) ส่วนพัฒนาการทางด้านร่างกายพบว่า บุตรที่ได้รับนมมารดาอย่างเดียว 6 เดือนสามารถคลานได้เร็วขึ้นและเดินได้เมื่ออายุ 12 เดือน เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ได้รับนมมารดาเพียง 4 เดือน (Dewey, Cohen, Brown & River, 2001)

พัฒนาการที่ดีของบุตรนั้นนอกจากจะขึ้นอยู่กับที่ได้รับนมมารดาอย่างเดียวนั้นแล้ว การได้รับสัมผัสจากมารดาเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยกระตุ้นพัฒนาการทางสมองและกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้ง 5 ของบุตร การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียว 6 เดือนจะช่วยให้นมมารดาได้สัมผัสกับบุตรบ่อยขึ้นและนานขึ้นจึงส่งผลให้เซลล์ประสาทเจริญเร็วและมีการเชื่อมโยงระหว่างเซลล์ประสาทมากขึ้น (กรรณิการ์ บางสายน้อย, 2548) และการที่มารดาได้เลี้ยงบุตรด้วยน้ำนมมารดา

อย่างเดียวมารดาจะได้รับประโยชน์ทั้งทางสรีระและจิตสังคมกล่าวคือ ในระยะแรกหลังคลอดจะช่วยให้มดลูกหดตัวดี กลับสู่สภาพเดิมเร็วขึ้น ลดภาวะการตกเลือดหลังคลอด และมารดาที่ให้นมบุตรคุณมอย่างสม่ำเสมอจะช่วยกระตุ้นให้ร่างกายหลั่งฮอร์โมนโปรแลคติน (prolactin) ออกมาช่วยยับยั้งฮอร์โมนที่ทำให้เกิดการตกไข่ช่วยในการคุมกำเนิดตามธรรมชาติเพื่อเว้นระยะของการมีบุตรได้ (Lauwers & Swisher, 2005) ช่วยลดภาวะเสี่ยงต่อการเป็นมะเร็งเต้านม มะเร็งรังไข่ มะเร็งเยื่อบุโพรงมดลูก และลดภาวะเสี่ยงต่อการเป็นโรคกระดูกพรุนเมื่อจะเข้าสู่วัยหมดประจำเดือน (Alden, 2006) และยังช่วยให้น้ำหนักหลังคลอดของมารดาลดลงเร็วขึ้น (Kramer & Kakuma, 2002) ส่วนผลทางด้านจิตสังคม ทำให้มารดารู้สึกอบอุ่น มีความสุขและภาคภูมิใจในบทบาทการเป็นมารดา นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ต่อครอบครัวในด้านการประหยัดเวลาในการเตรียมนมผสม ประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อนมผสม และประโยชน์ต่อประเทศชาติคือ ช่วยประหยัดทรัพยากร และลดมลภาวะจากกระบวนการผลิตนมผสม ช่วยประหยัดค่ารักษาโรคติดเชื้อในเด็ก ทำให้ประเทศชาตินำเงินเหล่านี้ไปพัฒนาประเทศในด้านอื่นได้ (สำหรับ จิตตินันท์, 2546)

กระทรวงสาธารณสุขได้เห็นความสำคัญของการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียว และดำเนินการส่งเสริมตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) โดยกำหนดเป้าหมายให้มารดาไม่ต่ำกว่าร้อยละ 30 เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียว 6 เดือน แต่จากการสำรวจ พบว่าอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียว 6 เดือน ในปี พ.ศ. 2548 และ 2549 มีเพียงร้อยละ 14.5 และร้อยละ 15 ตามลำดับ หากจำแนกตามภูมิภาคแล้ว ในเขตภาคเหนือมีอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียว 6 เดือนต่ำที่สุด คือร้อยละ 8 ส่วนภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียว ร้อยละ 9, 15 และ 20 ตามลำดับ (สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2549) นอกจากนี้ยังมีการสำรวจขององค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย, 2549) พบว่าในประเทศไทยมีอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียว 6 เดือนเพียงร้อยละ 5 ซึ่งถือว่าเป็นประเทศที่มีอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวต่ำที่สุดในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงและแปซิฟิก แสดงว่าอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวในประเทศไทยโดยเฉพาะภาคเหนือยังต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้มาก ดังนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) จึงกำหนดให้มีอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียว 6 เดือนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 30 (สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2550) เพื่อให้การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวดำเนินต่อไปประสบความสำเร็จทั้งในด้านของการเริ่มต้นเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา และระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวอย่างต่อเนื่อง

การที่อัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวยังต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ อาจเนื่องมาจากปัจจัยส่วนบุคคลของมารดาที่ทำให้หย่านมเร็วกว่า 6 เดือนได้แก่ การขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง การมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียว (Cemadas, Noceda, Barrera, Martinez, & Garsd, 2003) และมารดาที่มีอายุน้อย ระดับการศึกษาต่ำจะหยุดให้นมเร็วกว่ามารดาที่มีอายุมากหรือมีระดับการศึกษาที่สูงกว่า (Blyth et al., 2004) นอกจากนี้ยังรวมถึงปัญหาและอุปสรรคทางด้านกายภาพของมารดา ได้แก่ น้่านมไม่พอ เต้านมคัดคั่ง เจ็บหัวนมหรือหัวนมแตก (Chan, Nelson, Leung, & Li, 2000) ซึ่งปัญหาเหล่านี้เกิดจากการปฏิบัติหรือการมีพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง และเมื่อเกิดปัญหาเหล่านี้ขึ้นในขณะที่อยู่โรงพยาบาลและระยะ 6 สัปดาห์หลังคลอดจะทำให้มารดาที่มีความมั่นใจหรือมีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนลดลง (Semenic, Loiselle, & Gottlieb, 2008) จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่าความมั่นใจของมารดาเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา (Dunn, Davies, Mcclary, Edwards, & Gaboury, 2006) และสามารถทำนายระยะเวลาในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวในระยะหลังคลอด 1 สัปดาห์และ 4 เดือนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Blyth et al., 2002; Blyth, et al., 2004) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมารดาที่มีบุตรคนแรกซึ่งไม่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาก่อนหากมีความตั้งใจ และรับรู้ความสามารถของตนเองว่าสามารถเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาได้จะส่งผลให้มีการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างต่อเนื่อง (Wilhelm, Rodehorst, Stepan, Hertzog, & Berens, 2006) ดังนั้นการที่จะส่งเสริมให้มารดาที่มีบุตรคนแรกมีพฤติกรรมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเหมาะสมและเลี้ยงได้อย่างต่อเนื่องนั้นนอกจากการให้ความรู้แล้ว จึงควรเพิ่มความมั่นใจหรือการรับรู้สมรรถนะแห่งตนด้วย

การรับรู้สมรรถนะแห่งตนเป็นความเชื่อในความสามารถของบุคคลในการจัดการเพื่อปฏิบัติกิจกรรมให้ประสบความสำเร็จ การที่บุคคลมีความเชื่อในความสามารถของตนต่อการปฏิบัติกิจกรรมจะเป็นสิ่งกระตุ้นให้บุคคลนั้นมีการปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าว การส่งเสริมให้บุคคลมีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนทำได้โดยการส่งเสริมผ่านข้อมูล 4 แหล่งได้แก่ 1) ประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จด้วยตนเอง (enactive mastery experiences) เป็นการที่บุคคลปฏิบัติพฤติกรรมให้สำเร็จด้วยตนเอง ทำให้มีความเชื่อมั่นเพิ่มขึ้น 2) การได้เห็นตัวแบบหรือประสบการณ์จากผู้อื่น (vicarious experiences) ซึ่งตัวแบบนี้แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ ตัวแบบบุคคล (self-modeling) และตัวแบบสัญลักษณ์ (symbolic modeling) 3) การชักจูงด้วยคำพูด (verbal persuasion) เป็นการพูดให้บุคคลเกิดความเชื่อมั่นในตนเองต่อการปฏิบัติพฤติกรรม โดยคำพูดที่ใช้จะเป็นลักษณะพูดชักจูงให้คำแนะนำ กระตุ้น ชมเชย และชี้แนะ 4) สภาวะด้านร่างกายและอารมณ์ (physiological and affective states) เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้สมรรถนะแห่งตน เพราะการที่บุคคลมีสภาวะร่างกาย

แข็งแรงและมีอารมณ์ทางบวก จะส่งผลให้บุคคลนั้นรับรู้ถึงความสามารถของตนเองเพิ่มขึ้น ในทางตรงกันข้ามถ้าบุคคลมีสภาพร่างกายที่อ่อนแอไม่สมบูรณ์ มีความเครียด ความวิตกกังวลทำให้บุคคลขาดความมั่นใจในความสามารถของตนส่งผลให้บุคคลนั้นหลีกเลี่ยงที่จะปฏิบัติพฤติกรรม (Bandura, 1997) จากการศึกษาของ ฮอโลเวย์ และ วัตสัน (Holloway & Watson, 2002) พบว่าการรับรู้สมรรถนะแห่งตนจะเป็นตัวทำนายการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการคงอยู่ของพฤติกรรม ดังนั้นการส่งเสริมให้มารดาที่มีความเชื่อในความสามารถของตนเองที่จะปฏิบัติพฤติกรรมในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาโดยการส่งเสริมผ่านข้อมูล 4 แหล่งจึงน่าจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้มารดาที่มีพฤติกรรมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเป็นพฤติกรรมที่ต้องอาศัยการเรียนรู้และฝึกทักษะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมารดาที่มีบุตรคนแรก ซึ่งขาดประสบการณ์ในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา นอกจากจะต้องมีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนแล้ว จึงต้องการความช่วยเหลือในการปฏิบัติพฤติกรรมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และทรัพยากร (Graffy & Taylor, 2005)

การสนับสนุนทางสังคมเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติพฤติกรรม เฮาส์ (House, 1981) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคมคือ การที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กันจนก่อให้เกิดความรักความผูกพัน รวมถึงการได้รับการเอาใจใส่ ไว้วางใจซึ่งกันและกันประกอบด้วยการสนับสนุน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การสนับสนุนทางอารมณ์ (emotional support) เป็นการแสดงออกถึงความรักความผูกพัน รวมทั้งการดูแลเอาใจใส่และมีความรู้สึกไว้วางใจเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน 2) การสนับสนุนด้านการประเมินค่า (appraisal support) เป็นการให้ข้อมูลย้อนกลับโดยการให้การยอมรับ ยกย่อง ชมเชยเกี่ยวกับการปฏิบัติพฤติกรรม เพื่อให้บุคคลเกิดความมั่นใจในตนเองและรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าและมีกำลังใจในการปฏิบัติพฤติกรรม 3) การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร (information support) เป็นการให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ ชี้แนวทางและการให้ข้อมูลเพื่อนำไปแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่ได้ 4) การสนับสนุนด้านทรัพยากร (instrumental support) เป็นการให้การช่วยเหลือทางด้านการเงิน สิ่งของ แรงงาน เวลา และการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมหรือการบริการต่างๆ เพื่อเอื้ออำนวยในการปฏิบัติพฤติกรรม จากการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาของมารดาที่มีบุตรคนแรก พบว่าการได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากสมาชิกในครอบครัวมีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา ซึ่งบุคคลที่มีความสำคัญคือ คู่สมรส มารดาของตนเอง และเพื่อนสนิท (Tarkka, Paunonen, & Laippala, 1999) สำหรับประเทศไทย จิราพร วงศ์ใหญ่ (2551) ศึกษาปัจจัยทำนายความตั้งใจเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวยของสตรีตั้งครรภ์ โดยใช้ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล พบว่าบรรทัดฐานกลุ่มผู้ใกล้ชิด ได้แก่ มารดาของตนเอง ญาติสนิท สามียและเพื่อนสนิท สามารถทำนายความตั้งใจในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา

อย่างเฉียวได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ บุคคลเหล่านี้จะช่วยให้มารดาเผชิญกับปัญหาอุปสรรคต่างๆ ได้และสามารถเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาได้อย่างต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการรับรู้สมรรถนะแห่งตนและการสนับสนุนทางสังคมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาและระยะเวลาในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเฉียว จากการทบทวนวรรณกรรมในต่างประเทศพบว่ามีการศึกษาที่นำแนวคิดทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนมาจัดโปรแกรมส่งเสริมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเฉียวในระยะตั้งครรภ์ทำให้มารดามีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมารดาที่มีบุตรคนแรกซึ่งไม่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเฉียวมาก่อน (Noel-Weiss, Rupp, Cragg, Bassett, & Woodend, 2006) และในประเทศไทยมีการศึกษาผลของโปรแกรมการส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะของตนเองต่อพฤติกรรมและระยะเวลาในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาของมารดาทำงานนอกบ้านที่มีบุตรคนแรก ผลการศึกษาพบว่าทำให้โปรแกรมดังกล่าวทำให้มารดามีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนเพิ่มขึ้นและมีพฤติกรรมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาดีกว่ากลุ่มที่ได้รับการพยาบาลตามปกติ (นันทพร พ่วงแก้ว, 2548) แต่ยังมีระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาไม่แตกต่างกัน อาจเนื่องมาจากการศึกษาดังกล่าวเป็นการให้โปรแกรมในระยะหลังคลอดเพียงอย่างเดียว และทั้งสองการศึกษามีข้อเสนอแนะให้สามีหรือสมาชิกในครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในโปรแกรมเพื่อให้การช่วยเหลือการปฏิบัติพฤติกรรมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา

การได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัวมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา (Tri, 2001) และระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเฉียว (Cemadas et al., 2003) หากมารดาได้รับการสนับสนุนที่ดีและได้รับข้อมูลอย่างถูกต้องจากสมาชิกในครอบครัวจะทำให้มารดามีพฤติกรรมที่ถูกต้อง ในทางตรงกันข้ามหากมารดาไม่ได้รับการสนับสนุนหรือได้รับข้อมูลที่ผิดไม่ถูกต้อง อาจทำให้มารดามีพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องและเกิดปัญหาต่างๆ ตามมาจนตัดสินใจยุติการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา การศึกษาของ ทิมลพรรณ ตรียะ โชติ (2546) พบว่า สาเหตุหนึ่งที่ทำให้มารดาปฏิบัติไม่ถูกต้องในด้านการให้น้ำหรืออาหารอื่นนอกเหนือจากนมมารดา คือ การได้รับคำแนะนำจาก มารดาของตนเอง มารดาของสามี เนื่องจากถือปฏิบัติตามความเชื่อที่มีอยู่เดิม ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่สมาชิกในครอบครัวจะต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเพื่อให้การสนับสนุนมารดาที่มีบุตรคนแรกให้มีพฤติกรรมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเฉียวที่ถูกต้อง เมื่อมารดาได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัวและได้รับการส่งเสริมสมรรถนะแห่งตนในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเฉียวน่าจะทำให้มีระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเฉียวที่ยาวนานขึ้น ดังเช่นการศึกษาปัจจัยทำนายระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเฉียวที่พบว่าการที่มารดาที่มีบุตรคนแรกมีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนสูงตั้งแต่ระยะ 6 สัปดาห์หลังคลอดจะ

ส่งผลให้มีการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวย่างต่อเนื่องจนถึง 6 เดือนหลังคลอด (Semenic et al., 2008)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาถึงผลของการส่งเสริมสมรรถนะแห่งตนและการสนับสนุนทางสังคมต่อพฤติกรรมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาของมารดาที่มีบุตรคนแรกตั้งแต่ในระยะตั้งครรภ์ โดยนำแนวคิดทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนของแบนดูรา (Bandura, 1997) และทฤษฎีการสนับสนุนทางสังคมของเฮาส์ (House, 1981) มาใช้เป็นแนวทางในการจัดการส่งเสริมเพื่อนำผลการศึกษาไปเป็นวิธีการในการส่งเสริมให้มารดาที่มีบุตรคนแรกเกิดการรับรู้สมรรถนะแห่งตน และให้มีพฤติกรรมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวย่างต่อเนื่องไปจนถึง 6 สัปดาห์หลังคลอด การที่มารดาที่มีบุตรคนแรกมีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนสูงตั้งแต่ระยะ 6 สัปดาห์หลังคลอดและได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวน่าจะส่งผลให้มีการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวย่างต่อเนื่องจนถึง 6 เดือนหลังคลอด สอดคล้องกับนโยบายการเพิ่มอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10

วัตถุประสงค์

เพื่อเปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวยของมารดาที่มีบุตรคนแรกระหว่างกลุ่มที่ได้รับการส่งเสริมสมรรถนะแห่งตนและการสนับสนุนทางสังคมกับกลุ่มที่ได้รับการพยาบาลตามปกติ

สมมติฐานการวิจัย

คะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวยของมารดาที่มีบุตรคนแรกกลุ่มที่ได้รับการส่งเสริมสมรรถนะแห่งตนและการสนับสนุนทางสังคมสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการพยาบาลตามปกติ

นิยามศัพท์

การส่งเสริมสมรรถนะแห่งตนและการสนับสนุนทางสังคมในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวย หมายถึง รูปแบบของกิจกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมมารดาที่มีบุตรคนแรกตั้งแต่ในระยะตั้งครรภ์ให้มีพฤติกรรมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวยในระยะหลังคลอดโดยส่งเสริมให้มารดาที่มีบุตรคนแรกมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองตามทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนของแบนดูรา (Bandura, 1997) ซึ่งประกอบด้วย การส่งเสริมให้ได้รับข้อมูลจาก 4 แหล่ง คือ 1) ประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จด้วยตนเอง 2) การได้เห็นตัวแบบหรือประสบการณ์

จากผู้อื่น 3) การใช้คำพูดชักจูง และ 4) สถานะทางด้านร่างกายและอารมณ์ ร่วมกับการส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัว มีบทบาทในการสนับสนุนการปฏิบัติพฤติกรรมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดี่ยวก่อนมารดาที่มีบุตรคนแรก ตามแนวทางการสนับสนุนทางสังคมของเฮาส์ (House, 1981) ประกอบด้วย การสนับสนุน 4 ด้านคือ 1) ด้านอารมณ์ 2) ด้านการประเมินค่า 3) ด้านข้อมูลข่าวสาร และ 4) ด้านทรัพยากร ผู้วิจัยดำเนินการให้โปรแกรมแก่กลุ่มตัวอย่างและสมาชิกในครอบครัวพร้อมกัน ในระยะตั้งครรภ์ 2 ครั้ง ใช้เวลาครั้งละประมาณ 60-90 นาที ที่แผนกฝากครรภ์ และให้โปรแกรมครั้งที่ 3 ในระยะหลังคลอดก่อนจำหน่ายออกจากโรงพยาบาล

การรับรู้สมรรถนะแห่งตน หมายถึง ความเชื่อมั่นในความสามารถของมารดาที่มีบุตรคนแรก ในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดี่ยวยุติ ประเมินโดยใช้แบบสอบถามการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาของเดนนิส (Dennis, 1999) ที่สร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนของแบนคูรา แพล โดย อุษณีย์ จินตะเวช ลาวัลย์ สมบูรณ์ และ เทียมศร ทองสวัสดิ์ (ติดต่อกับเป็นการส่วนตัว, 10 เมษายน 2552)

การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การที่มารดาที่มีบุตรคนแรกรับรู้ว่าได้รับการสนับสนุนในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดี่ยวยุติ จากสมาชิกในครอบครัวที่เป็นผู้ให้การสนับสนุนหลัก ประเมินโดยใช้แบบสอบถามแรงสนับสนุนการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาของครอบครัว ของอาจารย์ สุริยจันทร์ (2548) ที่สร้างขึ้น โดยใช้แนวทางการสนับสนุนทางสังคมของ เฮาส์ (House, 1981)

พฤติกรรมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดี่ยวยุติ หมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติเกี่ยวกับการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาโดยให้บุตรได้รับนมมารดาอย่างเดี่ยวยุติ ตั้งแต่แรกคลอดต่อเนื่องจนถึง 6 สัปดาห์หลังคลอด โดยไม่ให้น้ำหรืออาหารเสริมอื่น ยกเว้น วิตามิน เกลือแร่ และยา รวมทั้งการปฏิบัติตัวของมารดาก่อนให้นม ระหว่างให้นมและหลังให้นม ประเมินโดยใช้แบบประเมินพฤติกรรมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดี่ยวยุติที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประเมินพฤติกรรมในระยะ 6 สัปดาห์หลังคลอดที่ห้องตรวจนรีเวชกรรม โรงพยาบาลพะเยา

มารดาที่มีบุตรคนแรก หมายถึง หญิงมีครรภ์ครั้งแรกอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปมารับบริการฝากครรภ์ คลอดปกติทางช่องคลอด ที่โรงพยาบาลพะเยา

การพยาบาลตามปกติ หมายถึง กิจกรรมของพยาบาลประจำการในการดูแลมารดาที่มีบุตรคนแรกที่เกี่ยวข้องกับการให้คำแนะนำส่งเสริมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาโดยพยาบาลประจำแผนกฝากครรภ์ และหน่วยหลังคลอด โรงพยาบาลพะเยา